

علل واگرایی در سازمان همکاری اسلامی

*مجید بزرگمهری
علیرضا محمد خانی
فاطمه نعمتی

چکیده

سازمان کنفرانس اسلامی تنها نهاد بین‌المللی دولتی مذهبی در جهان امروز است که هدف آن همکاری گسترده بین دولت‌های عضو در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است، علت تشکیل این سازمان را باید در ناکامی رادیکالیزم عربی برای آزادی فلسطین، جنگ فاجعه‌آمیز ژوئن ۱۹۶۷، آتش سوزی عمدی مسجدالاقصی و همچنین نیاز کشورهای اسلامی به یک تشکل منطقه‌ای با هدف نیل به همگرایی در حوزه‌های متنوع دانست. تحولات سیاسی جهان اسلام از سال تاسیس این سازمان تاکنون، به ویژه تنش‌های جدی میان قطب‌های قدرت در این سازمان (ایران، عربستان سعودی، مصر، ترکیه، عراق سوریه، لیبی و...) شرایطی را ایجاد کرده است که روند همگرایی سیاسی و امنیتی میان کشورهای عضو شدیداً دچار اختلال شده است و سازمان عملاً رویکردی واگرایانه را اختیار کرده است. سوال اصلی: با توجه به روند فعالیت سازمان همکاری اسلامی و ساختار تشکیلاتی آن و شرایط نظام بین‌المللی، چه عواملی زمینه ساز واگرایی در روابط اعضاء اصلی سازمان برای نیل به اهداف آن شده است؟ روش تحقیق کتابخانه‌ای و متکی بر اسناد و آمار سازمان همکاری اسلامی است.

واژگان کلیدی: سازمان همکاری اسلامی، واگرایی، جهان اسلام

---

* دانشیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی زنجان

دانش آموخته ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی زنجان

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۱۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۴/۱۵

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: bozorg_majid@yahoo.com

۱- مقدمه

سازمان کنفرانس اسلامی تنها نهاد بین‌المللی دولتی - مذهبی در جهان امروز است که هدف آن همکاری گسترده میان دولت‌های عضو، در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است، علت تشکیل این سازمان را باید در ناکامی رادیکالیزم عربی برای آزادی فلسطین، جنگ فاجعه‌آمیز ژوئن ۱۹۶۷، آتش‌سوزی عمدی مسجدالاقصی و همچنین نیاز کشورهای اسلامی به یک تشکل منطقه‌ای با هدف نیل به همگرایی در حوزه‌های متنوع دانست. تحولات سیاسی جهان اسلام از سال تأسیس این سازمان تاکنون، بویژه تنش‌های جدی میان فطیهای قدرت در این سازمان (ایران، عربستان سعودی، مصر، ترکیه، عراق سوریه، لیبی و...) شرایطی را ایجاد کرده است که روند همگرایی سیاسی و امنیتی میان کشورهای عضو به شدت مختل شده و سازمان عملاً رویکردی واگرایانه را اختیار کند. بدین منظور ساختار، نظام ارزشی، اولویت‌های امنیتی و منافع ملی، اشتراکات تاریخی کشورهای مرکز، منافع، حضور دول فرمانطقه‌ای در معادلات منطقه‌ای و یا سازمانی بسیار تأثیرگذار هستند.

سؤال اصلی: با توجه به روند فعالیت سازمان همکاری اسلامی، ساختار تشکیلاتی و شرایط نظام بین‌المللی آن، چه عواملی زمینه‌ساز واگرایی در روابط اعضای اصلی سازمان برای نیل به اهداف آن شده است؟

فرضیه: مجموعه عوامل متعدّد شامل تفاوت در ساختار سیاسی و اقتصادی، اولویت‌های امنیتی، درجه‌ی استقلال و یا تکیه بر قدرتهای فرمانطقه‌ای، تفاوت در نظام ارزشی و برداشت‌های متفاوت از اسلام زمینه‌ساز روند واگرایی در سازمان همکاری اسلامی برای نیل به اهداف آن بوده است.

روش تحقیق کتابخانه‌ای و با تکیه بر اسناد و آمار سازمان همکاری اسلامی است.

۲- کلیات

۲-۱- آشنایی با سازمان همکاری اسلامی

سازمان کنفرانس اسلامی با ۵۷ کشور عضو در چهار قاره‌ی جهان، یکی از سازمانهای بین‌المللی کنونی جهان است. سازمان کنفرانس اسلامی، دارای ۵ عضو ناظر که تمامی اعضای آن در چهار قاره پراکنده‌اند. بجز کشور آلبانی که در قاره‌ی اروپا و سورینام که عضو آمریکایی سازمان است؛ اعضای دیگر از قاره‌های آسیا و آفریقا هستند. همچنین از لحاظ جغرافیایی به سه گروه آسیایی، آفریقایی و عرب تقسیم می‌شوند که عبارتند از:

الف؛ اعضای ناظر:

۱- بوسنی، ۲- جمهوری آفریقای مرکزی، ۳- فدراسیون روسیه، ۴- تایلند، ۵- جمهوری ترک قبرس شمالی.

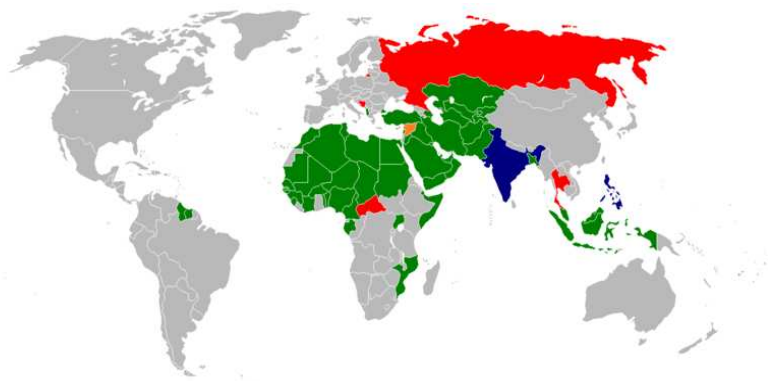
ب، اعضای اصلی:

گروه کشورهای آسیایی، شامل ۱۴ کشور که عبارتند از: جمهوری آذربایجان، افغانستان، اندونزی، ایران، بروئی، بنگلادش، پاکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان، ترکیه و مالزی.

گروه کشورهای آفریقایی: شامل ۱۷ کشور که عبارتند از: اوگاندا، بورکینافاسو، توگو، چاد، تانزانیا، سنگال، سیرالئون، کامرون، کومور، گابن، گامبیا، گینه بیسائو، مالدیو، مالی، موریتانی، موزامبیک، نیجر و نیجریه.

گروه کشورهای عربی: شامل ۲۱ کشور که عبارتند از: اردن، الجزایر، امارات متحد عربی، بحرین، تونس، جیبوتی، سودان، سوریه، سومالی، عراق، عربستان سعودی، عمان، دولت فلسطین، قطر، کویت، لبنان، لیبی، مراکش، مصر، موریتانی و یمن. آلبانی، تنها کشور اروپایی است که در سال ۱۹۹۳ به سازمان کنفرانس اسلامی پیوست. و البته سورینام از قاره آمریکا نیز در سال ۱۹۹۶ به سازمان کنفرانس اسلامی پیوسته است. (OIC. <http://www.oic-oci.org>)

نقشه ۱: کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی (www.OIC Map)

دول عضو

دول ناظر

دولی که توسط یکی از اعضاء برای عضویت ممنوع شده

دولی که عضویت شان تعلیق شده

سازمان کنفرانس اسلامی از زمان نخستین اجلاس سران در سال ۱۹۶۹ (رابط - مغرب) تاکنون، اجلاس‌های متعدد در سطح سران و وزیران خارجه برگزار کرده است. اجلاس وزیران خارجه، هر ساله و اجلاس سران، هر سه سال یک بار برگزار میشود. میزبانی هر کشور باید از سوی اجلاس رسمی مورد تأیید قرار گیرد. اهداف سازمان کنفرانس اسلامی هفت مورد است که به ترتیب زیر در منشور آن مشخص شده است:

- ۱ - ارتقاء همبستگی اسلامی میان کشورهای عضو.
- ۲ - حمایت از همکاری میان کشورهای عضو در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و دیگر موارد اساسی و نیز مشورت میان کشورهای عضو در سازمانهای بین‌المللی.
- ۳ - تلاش در جهت محو تبعیض نژادی و خاتمه بخشیدن به استعمار در تمام اشکال آن.
- ۴ - اتخاذ تدابیر لازم برای پشتیبانی از صلح و امنیت بین‌المللی مبتنی بر عدالت.
- ۵ - هماهنگ کردن تلاش‌ها به منظور حفاظت از اماکن مقدس، آزادسازی آنها، پشتیبانی از مبارزه‌ی فلسطین و کمک به این ملت در جهت بازپس‌گیری حقوق [خود] و آزاد کردن سرزمینشان.
- ۶ - پشتیبانی از مبارزه‌ی تمام ملل اسلامی در راه حفاظت از کرامت، استقلال و حقوق ملی.
- ۷ - ایجاد فضایی مناسب به منظور ارتقای همکاری و تفاهم میان کشورهای اسلامی و دیگر کشورها. (<http://www.oic-oci.org>).

۲-۲- بحث نظری: ساز و کار همگرایی و چرایی ناکامی آن

منظور از همگرایی، وضعیتی است که در آن گروهها، سازمانها، نهادها و یا کشورها برای حفظ منافع جمعی به همکاری گسترده با یکدیگر می‌پردازند و به سوی نوعی وحدت گام برمی‌دارند. همگرایی اساس شکل‌گیری جوامع بشری بوده و میتوان ردّ پای آن را در نوشته‌های ارسطو، افلاطون، اگوستین قدیس، ابن خلدون و هگل دید. (کاظمی، ۱۳۷۰: ۲۳ و ۲۲). اما همگرایی به عنوان یک تئوری، نخستین بار از طرف دیوید میترا، پژوهشگر انگلیسی، در سالهای میان دو جنگ جهانی مطرح شد. طبق نظریه میترا، پیچیدگی روزافزون نهادهای حکومت از اهمیت کارشناسان سیاسی و سیاستمداران کاسته و در عوض کفه را به نفع

کارشناسان فنی که با کارهای سیاسی سر و کار چندانی ندارند سنگین کرده است. میترانی برای توضیح نظریه‌ی خود از اصطلاح «ریشه دواندن» یا «گسترش» استفاده میکند. برای مثال همکاری در زمینه‌ی نفت ممکن است به همکاری در زمینه پتروشیمی، حفاظت محیط زیست و حمل و نقل دریایی بینجامد. میترانی معتقد است که تقسیم جهان بین دولتهایی که منافع متضاد دارند، تنها به بحران و جنگ می‌انجامد. به نظر وی باعث شبکه گسترده‌ای از سازمانهای اقتصادی و اجتماعی بین‌المللی میشود که زمینه‌ساز همگرایی بین‌المللی و بهترین راه برای مقابله با وضعیت بحران‌آمیز است. (Dougherty, 1971: 281)

نظریه‌پردازان همگرایی بیشترین تأثیر را از نظریه‌ی «کارکردگرایی» پذیرفته‌اند. اندیشمندانی همچون تالکوت پارسونز، منازعه را یک عارضه غیرطبیعی قلمداد می‌کنند و معتقدند که وفاق چه در سیاست داخلی و چه در سیاست بین‌المللی باید جای تضاد را بگیرد؛ زیرا سیستم جوامع همچون سیستم ارگانیزم تنها از راه وفاق امکان سراپا ماندن را دارد- (Chilcote, 1981: 173). (174)

بنابراین نظریه‌پردازان همگرایی، دولتهای ملی را عامل نزاع می‌بینند و معتقدند که رهایی از چهارچوب تنگ دولتهای ملی و روی آوردن به جامعه‌ی بین‌المللی و همگرایی منطقه‌ای پیش درآمد صلح جهانی است. ارنست هاس، همگرایی را پروسه‌ای می‌داند که «در آن بازیگران سیاسی در کشورهای مختلف ترغیب می‌شوند که وفاداری، انتظارات و فعالیت‌های سیاسی‌شان را به رکن جدیدی که نهادهایش اختیارات قانونی در دولتهای ملی تشکیل دهنده آن داشته و یا خواهان آن اختیارات باشد تفویض کنند. (Dougherty, 1971: 281). البته نوکارکردگرایانی نظیر هاس، دولتها و منافع ملی را دست کم نمی‌گیرند، اما معتقدند هنگامی که دولتهای ملی دریابند که منافع آنها در یک نوع اجتماع یا اتحادیه‌ی جدید بهتر تأمین می‌شود، به چنین مرکزی روی می‌آورند. بعضی از این نظریه‌پردازان، همگرایی را به عنوان یک فرآیند، برخی آن را یک وضعیت و گروهی دیگر محصول نهایی وحدت سیاسی میدانند. (Columbis, 1990: 298)

ارنست هاس با توجه به موقعیت جامعه زغال سنگ و فولاد اروپا - که باعث گسترش همکاری در زمینه‌های مختلف شد و سرانجام راه را برای تشکیل بازار مشترک اروپا باز کرد - از اصطلاح «سرریز شدن» استفاده می‌کند. سرریز شدن به معنای آن است که همکاری در یک رشته به همکاری در رشته‌های دیگر می‌انجامد. البته امیتای اتریونی همگرایی را هنگامی کامل میدانند که در آن جامعه سیاسی ایجاد شده، حق انحصاری و مؤثر کاربرد ابزار خشونت را داشته باشد. اشتباه اتریونی آن است که همگرایی را تنها در عالیترین شکل آن یعنی در دولت فدرال مورد توجه قرار میدهد. برخلاف آنچه اتریونی میگوید همگرایی ممکن است اقتصادی، سیاسی و یا فرهنگی باشد، به علاوه سازمانهای منطقه‌ای نظیر سازمان کنفرانس

اسلامی، سازمان وحدت آفریقا و اتحادیه عرب سه سازمان عمده همگرا هستند اما حق کاربرد خشونت را ندارند.

مسئله‌ای را که درباره‌ی همگرایی باید مورد توجه قرار داد اختیاری بودن نوع رابطه‌ای است که واحدهای همگرا با یکدیگر برقرار میکنند و بازیگران به میل خویش و براساس شرایط مساوی به وحدت و همکاری با یکدیگر روی می‌آورند. تشکیل جمهوری متحده عرب متشکل از مصر و سوریه در سال ۱۹۵۸ به این علت شکست خورد که سوریه استقلال سیاسی و اقتصادی خود را بدون دریافت امتیازی از جانب مصر از دست داد. به همین جهت نظامیان سوریه در سال ۱۹۶۱ دست به کودتا زدند و جدایی کشور خود را از جمهوری متحده عرب اعلام کردند. برعکس، نظام‌های دولتهای فدرال در سوئیس، ایالات متحده، استرالیا و آلمان بدان علت است که ایالاتی که دولت فدرال را تشکیل دادند، استقلال داخلی و هویت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خویش را حفظ کرده‌اند.

کارل دوپیچ، درخصوص همگرایی مسئله‌ی مهمی را مطرح می‌کند که بسیار گویاست. به گفته‌ی وی، ارتباطات نقش بزرگی در نزدیکی جوامع بازی می‌کنند. بنابراین هرچه ارتباطات در زمینه‌های حمل و نقل، توریسم، مراودات پستی، تجارت و مهاجرت بیشتر باشد، این جوامع بیشتر به هم نزدیک می‌شوند و به جای منازعه به همکاری روی آورده و جوامع امنیتی را تشکیل میدهند (کاظمی، ۱۳۷۰ : ۳۸). در نهایت با گسترش همه جانبه ارتباطات همگرایی به ثمر میرسد.

با توجه به مباحث فوق، همگرایی را باید روندی دانست که براساس آن گروه‌ها، سازمانها و کشورهای مختلف به خاطر منافع مشترک با حفظ استقلال داخلی خود دست به تشکیل سازمان جدیدی می‌زنند که فعالیتهای آن به نفع تمامی اعضا باشد. هر قدر میزان ارتباط میان اعضا، درک آنها از مشکلات و نیازهای یکدیگر بیشتر باشد و نیز منافع جمعی را فدای آنچه که ممکن است منافع تنگ‌نظرانه‌ی ملی خوانده شود نکنند، امکان موفقیت همگرایی بیشتر است.

مؤلفه‌هایی مانند همسویی منافع اقتصادی، همگنی نسبی شرایط اقتصادی، همسویی منافع ملی و سیاسی، احساس سرنوشت و امنیت مشترک و وجود دشمن مشترک در تحقق همگرایی بسیار مؤثر است لیکن نبودن و یا ضعف مؤلفه‌های فوق عملاً زمینه‌های واگرایی را دامن می‌زند. هنگامی که چند کشور دارای نظامهای سیاسی کاملاً متضاد و یا متفاوت و دارای رویکرد و سطح اقتصادی کاملاً متباین و غرق در اختلافات فاحش فرهنگی و مذهبی باشند، حرکت به سوی همگرایی غیر ممکن است. دوری جغرافیایی نیز در این امر بی‌تأثیر نیست؛ چون نزدیکی و شباهت مؤلفه‌های فرهنگی و اقتصادی در بسیاری از حوزه‌ها از نزدیکی جغرافیایی و محل زیست انسانها سرچشمه می‌گیرد.

۳- داده‌ها و تحلیل آنها

۳-۱- موانع همگرایی

۳-۱-۱- موانع سیاسی

- تقابل دیدگاه‌های سیاسی کشورهای عضو: با بررسی دیدگاه‌های سیاسی و بین‌المللی کشورهای عضو، شاهد یک تقابل جدی میان قطب‌های قدرت در سازمان هستیم، مواضع کشورهای محافظه‌کار عربی با کشورهای دارای دیدگاه‌های تجدیدنظر طلب و انقلابی در کشورهای عربی و غیر عربی در بسیاری از مسائل منطقه‌ای و جهانی متفاوت و متعارض است. چالش‌های اصلی عبارتند از: سازو کار مبارزه با اسرائیل و حمایت از فلسطین، تأمین حقوق اقلیتهای مذهبی اعم از شیعه و یا سنی، میزان همسویی و یا تقابل با دنیای غرب بویژه آمریکا، نوع تعریف از اسلام سیاسی و مبانی مشروعیت سیاسی هریک از دولت‌ها و تأکید افراطی بر ملی‌گرایی عربی و یا غیرعربی.

اختلافات مرزی و رفع نشدن آنها زمینه‌ی تنش میان کشورهای عضو را دامن میزند. مشکلات مرزی میان ایران و عراق، عراق و کویت، عراق و عربستان سعودی، قطر و بحرین، ایران و امارات و همچنین عراق و ترکیه، تنش‌زا می‌باشند. (شوشتری، ۱۳۸۳: ۹۴)

- تفاوت ساختارهای سیاسی: ساختار سیاسی کشورهای عضو از زوایای قبیله‌گرایی و یا ملی‌گرایی، سکولاریزم و یا دیانت‌محوری، پادشاهی، خلافت، سلطان‌نشینی، ولایت فقیه و یا جمهوری ریاستی و پارلمانی، شخص و رهبرمحوری و یا دموکراتیک، حاکمیت حزب واحد و یا احزاب متعدد، نظام تقنینی و پارلمان، میزان نفوذ نیروهای نظامی، مقامات روحانی و یا قطبهای ثروتمند اقتصادی در سیاستگذاری و همچنین درصد واقعی مشارکت سیاسی شهروندان با یکدیگر متفاوت هستند که این تفاوت ساختار، همسویی را دچار مشکل میکند. به طور مثال قانون اساسی ۱۲ کشور کاملاً اعلام میکند که ماهیت لائیک دارند. (جهان بین، ۱۳۹۳: ۱۰) هر یک از نظامها مبانی مشروعیت متفاوتی را مبنای نظام سیاسی خود قرار داده و لذا تن دادن به کاهش بخشی از حاکمیت و واگذاری آن به نهادهای مشترک فراملی چندان ساده نیست.

- منازعات درونی و بیرونی: در دهی اخیر بخش مهمی از منازعات کشوری و منطقه‌ای به حوزه‌ی خاورمیانه و کشورهای اسلامی کشانده شده است. شدت این منازعات که هریک ماهیت، ابعاد و ویژگی‌های خاص خود را دارد، زمینه‌ی تضعیف جدی استخوان‌بندی کشورهای اسلامی را دامن زده است. نمودارهای ذیل روند منازعات را در میان کشورهای اسلامی در مقایسه با جهان را از ۱۹۷۵ تا ۲۰۱۱ نشان میدهد (Alpaly.2013: 33)

- نمودار ۱: روند تشدید منازعات میان کشورهای عضو سازمان در مقایسه با جهان (Alpay.2013: 33)

- نمودار ۲: سهم کشورهای عضو سازمان از مجموعه منازعات کشورهای جهان (Alpay.2013: 33)

- آمار کشته شدگان منازعات کشورهای عضو روند افزایش تعداد و شدت منازعات را بیان میکند

- نمودار ۳: تعداد کشته شدگان منازعات کشورهای عضو بین سالهای ۱۹۷۵ تا ۲۰۱۱ (Alpay, 2013: 34)

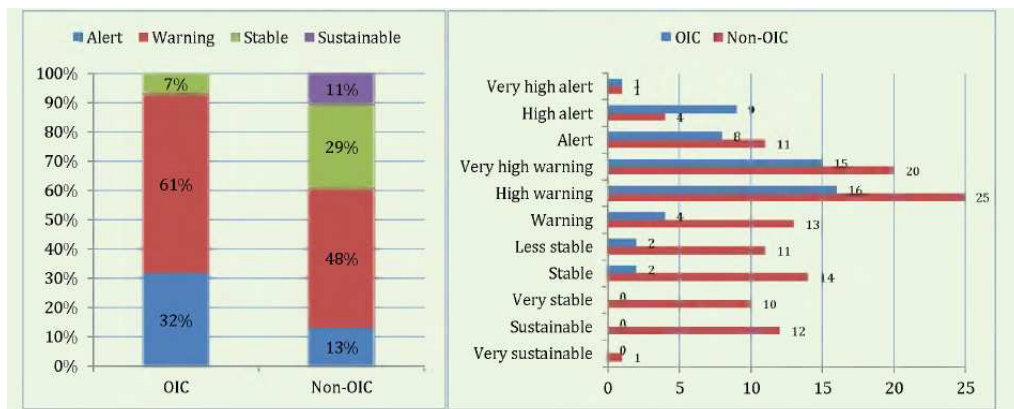

- جایجای اجباری شهروندان نیز حاکی از تشدید خشونت و منازعه در کشورهای عضو می باشد.

- نمودار ۴: در صد جایجایی اجباری شهروندان در کشورهای عضو در مقایسه با کشورهای غیر عضو در جهان (Alpay, 2013: 34)

- شاخص درصد ضربه پذیری و شکنندگی در برابر منازعات موضوع مهمی است که حکایت از شدت تفرقه و ضعف درونی کشورهای عضو دارد. نمودار شماره ؟ متأسفانه از بحرانی بودن شرایط کلی کشورهای اسلامی حکایت دارد.

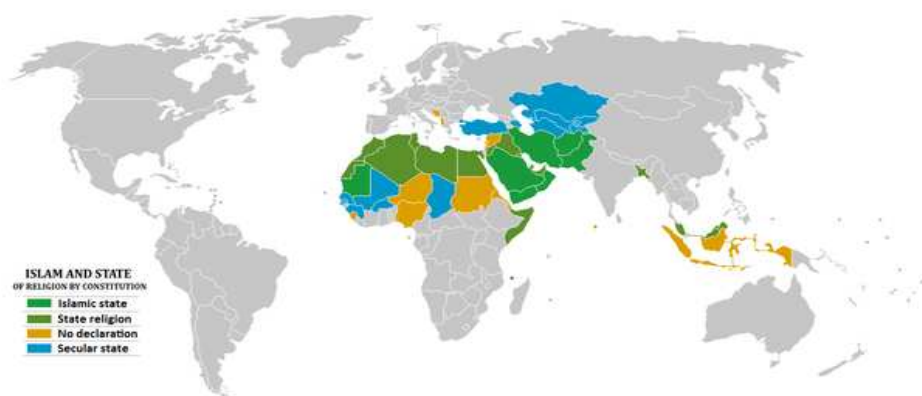
نمودار ۵: شدت آسیب‌پذیری کشورهای اسلامی در مقایسه با سایر کشورهای جهان در قبال منازعات در وضعیت‌های هشدار دهنده، نگران‌کننده، باثبات و بسیار باثبات (Alpay.2013: 38)

- جایگاه دیانت اسلامی در نظام سیاسی: در رابطه با جایگاه دیانت اسلامی در نظام سیاسی، دولت‌ها به چهار دسته تقسیم میشوند: نخست دولتهایی که ماهیت اسلامی دارند و قوانین شریعت را بر پایه‌ی تفسیر خود از دیانت اجرا میکنند. سپس دولتهایی که مذهب اسلام را مذهب رسمی کشور اعلام کرده‌اند.

- سوم دولی که اساساً اعلام مذهب رسمی نداشته و در نهایت دولی که عنوان سکولاریزم را در قانون اساسی خود ثبت کرده‌اند.

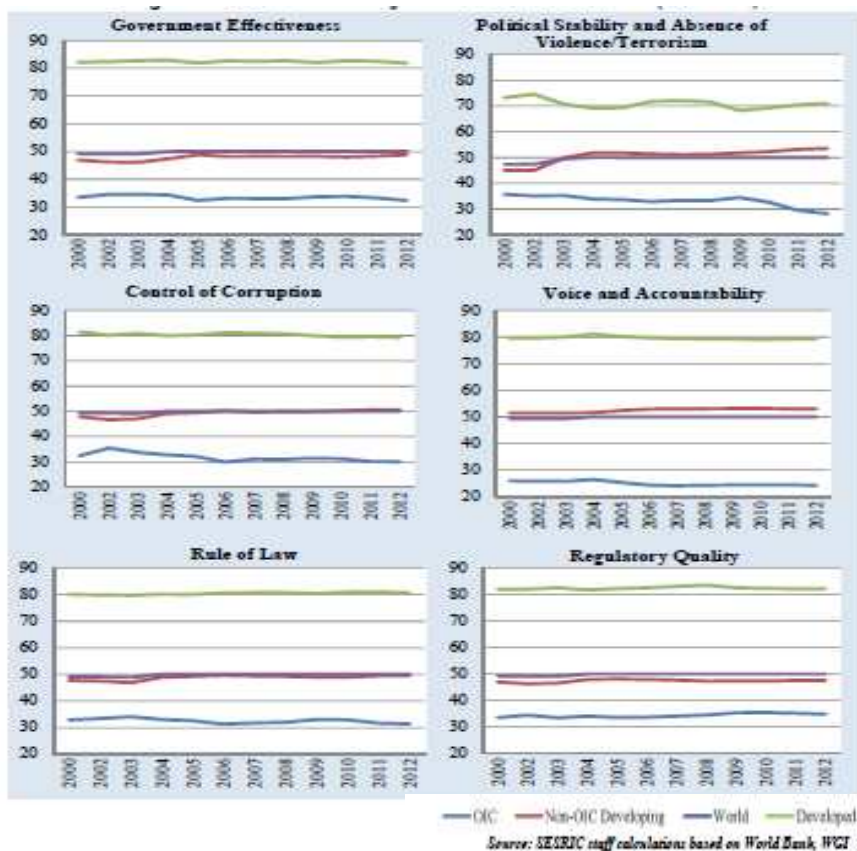
نقشه ۲: جایگاه دیانت اسلامی در نظام سیاسی دول عضو
(en.wikipedia.org/wiki/File:Islam_attitudes.png)

- تاثیرپذیری از سیاست‌ها و منویات قدرت‌های فرامنطقه‌ای: همسویی برخی از کشورهای عضو از سیاست‌های قدرت‌های فرامنطقه‌ای، زمینه‌ی شکاف جدی میان اعضای سازمان را دامن میزند. همسویی برخی از کشورهای افریقایی (افریقایی سیاه) از سیاست‌های انگلستان در قالب نظام کشورهای مشترک‌المنافع و برخی از کشورهای منطقه بویژه خلیج فارس از امریکا و انگلستان، تنش‌های میان دول عضو را شدت می بخشد. عدم استقلال برخی از دول در سیاست خارجیشان کاملاً مشهود است. (نظر آهاری، ۱۳۷۶: ۷۳۵) این وضعیت درسیاست سازمان برای مبارزه با اسرائیل و معادلات منطقه‌ای بسیار تأثیرگذار است.

- شاخص‌های حکومت‌گردانی خوب: مطالعه‌ی مرکز آموزش و پژوهش مسائل اجتماعی، اقتصادی و آماری سازمان همکاری اسلامی (SESRIC) در زمینه‌ی مؤلفه‌های دولتمداری خوب بر پایه شاخصهای بانک جهانی در کشورهای عضو سازمان، متأسفانه حاکی از عدم تحقق شرایط دولتمداری و حکومت‌گردانی خوب در این کشورهاست. در این مطالعه روی هم رفته شش مؤلفه مبنای بررسی قرار گرفته است: ۱. کارایی و تأثیرگذاری سیاستهای اجرایی دولت ۲. ثبات سیاسی و فقدان خشونت و تروریسم، ۳. ابزار کنترل فساد ۴. حسابرسی و نظارت کافی و واقعی ۵. حاکمیت قانون ۶. کیفیت وضع مقررات. وضعیت هر یک از مؤلفه‌های مذکور در مجموع کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ در رتبه‌ی پایینی قرار دارد.

نمودار ۶: وضعیت مؤلفه‌های حکومت‌گردانی خوب در کشورهای عضو سازمان (SESRIC.2015. MEASUREMENT OF POVERTY IN OIC: 29)

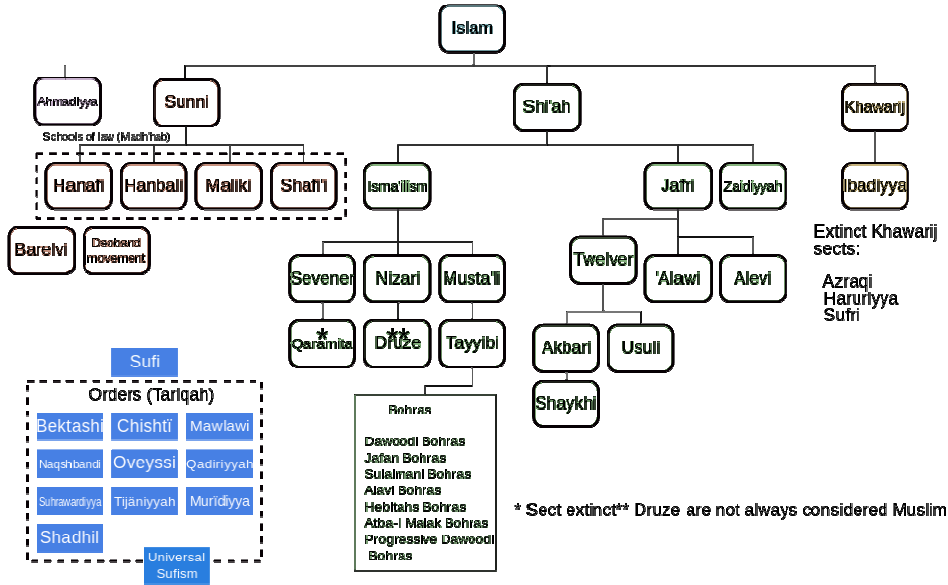

- تفاوت دیدگاه و تفسیر از اسلام

از لحظه‌ی ارتحال پیامبر گرامی اسلام، شعب و فرق متعددی در جهان اسلام شکل گرفته است که هرکدام بر حسب متغیرهای متعدد مانند غنای مفاهیم، عقاید و همخوانی بیشتر آن با آیات قرآنی، نزدیکی تاریخ تولد فرقه و یا گروه به دوره حیات پیامبر(ص)، نزدیکی حامیان و بنیانگذاران اصلی فرقه به خویشان پیامبر (ص) و صحابه کبار و صغار، شرایط خاص تاریخی اجتماعی و سیاسی شکل‌گیری گروه، گرایش اصحاب قدرت و حاکمان وقت در تاریخ اسلام به یک جریان فکری، همخوانی و اختلاط مفاهیم اسلامی با مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی ساکنان یک سرزمین و عوامل دیگر، از جمله ترفندهای استعمارگران در ظهور این عقاید متنوع و متأسفانه متضاد در جهان اسلام تأثیرگذار بوده‌اند. این تنوع عقاید و تعارض آرا، اگر زمینه‌ساز ظهور اندیشه‌های نو و جدید باشد باعث غنای هویت جهانی اسلام می‌گردد ولی اگر بستر

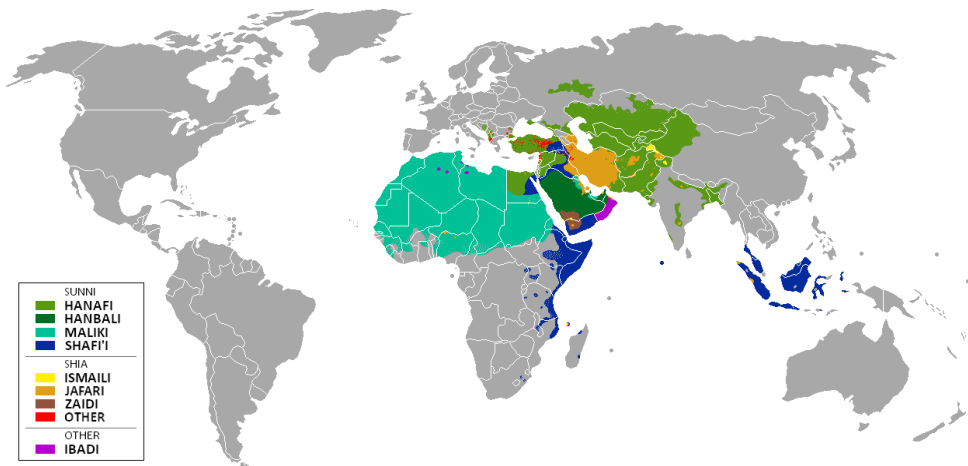
افراطی گری و مطلق بینی و حق بینی یکجانبه را دامن زند، تنش در جهان اسلام را افزایش می دهد. دو گروه اصلی مسلمانان اهل سنت و شیعیان میباشند که هر یک بویژه اهل سنت دارای فرق درونی متنوع و متفاوت میباشند.

نمودار ۷: وضعیت فرق اسلامی در جهان اسلام معاصر
(<https://images.search.yahoo.com/images/> 2011)

نقشه ۳: پراکندگی فرق اسلامی در جهان

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Madhhab_Map2a.png)

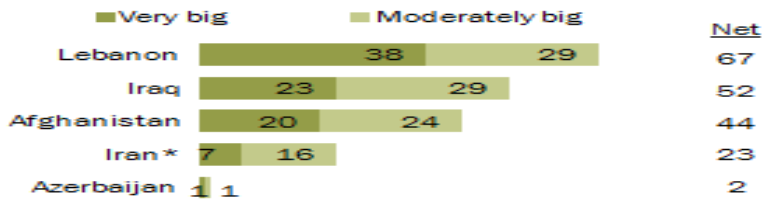

تنش میان شیعیان و اهل سنت اگرچه بحران محوری کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی نیست ولی در پاره ای از کشورهای اسلامی مانند لبنان، عراق و افغانستان مسئله مهمی می باشد. در نظر سنجی انجام شده از شهروندان توسط مرکز تحقیقات جهانی مسلمانان در سه کشور مذکور، این تنش جدی است.

نمودار ۸: درصد شهروندان معتقد به وجود تنش میان شیعیان و اهل سنت (Bell.2012:101)

Sunni-Shia Tensions

% of all Muslims who say Sunni-Shia tensions are a very or moderately big problem in their country

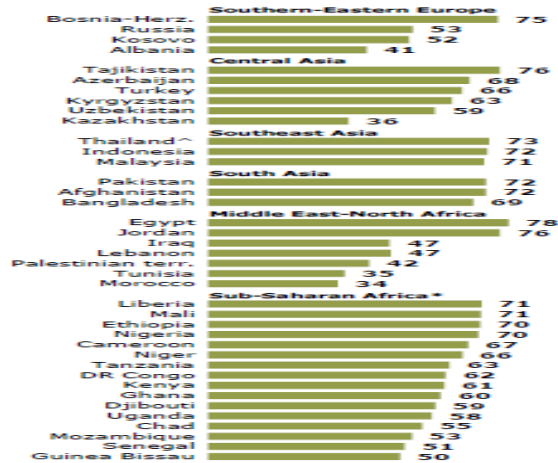
* Question modified in Iran to ask how prevalent tensions are between Sunnis and Shias.

PEW RESEARCH CENTER Global Survey of Muslims Q87, Q87IRN.

موسسه تحقیقات مذهب و زندگی عمومی پیو نظرسنجی در زمینه‌ی نگرش مسلمانان برای اینکه «آیا تفسیر خودشان تنها تفسیر صحیح از اسلام است؟» به عمل آورده که قریب به اتفاق مسلمانان جهان چنین عقیده‌ای دارند.

نمودار ۹: درصد شهروندان کشورهای عضو، معتقد به وجود انحصاری یک تفسیر معتبر و واقعی از اسلام (Bell.2012 :86)

% saying there is only one interpretation

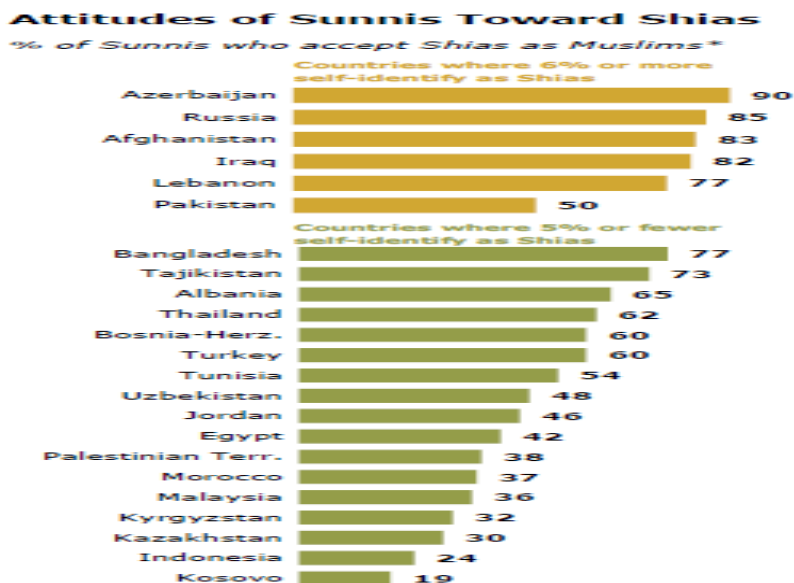

*Data for all countries except Niger from "Tolerance and Tension: Islam and Christianity in Sub-Saharan Africa."
^Interviews conducted with Muslims in five southern provinces only.

البته اعتقاد وجود یک تفسیر واحد از اسلام به معنی کافر دانستن سایر فرق از سوی بسیاری از مسلمانان نیست.

نمودار بعدی درصد مسلمانان سنی کشورهای دیگر را، که شیعیان را مسلمان میدانند، بیان میکند.

نمودار ۱۰: درصد مسلمانان سنی کشورهای دیگر که شیعیان را مسلمان می دانند. (Bell.2012 :89)

جدول ۱: پاسخ بخشی از مسلمانان به اینکه آیا شیعیان مسلمان محسوب می شوند؟
(Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life.2010)

		Q41b. Do you personally consider Shias to be Muslims, or not?				
		Yes	No	Never heard of group (VOL.)	DK/Ref.	Total
Southern-Eastern Europe	Albania	60	20	6	14	100
	Bosnia-Herz.	51	23	10	15	100
	Kosovo	36	21	13	30	100
	Russia	53	13	13	21	100
Central Asia	Azerbaijan	97	2	0	1	100
	Kazakhstan	28	25	26	20	100
	Kyrgyzstan	15	25	40	20	100
	Tajikistan	72	13	6	9	100
	Turkey	61	17	5	18	100
	Uzbekistan	14	7	41	38	100
Southeast Asia	Indonesia	19	48	20	14	100
	Malaysia	35	22	7	36	100
	Thailand [^]	60	8	12	20	100
South Asia	Afghanistan	84	12	0	4	100
	Bangladesh	77	17	1	5	100
	Pakistan	53	37	0	10	100
Middle East-North Africa	Egypt	43	52	1	4	100
	Iraq	92	6	0	2	100
	Jordan	46	43	0	10	100
	Lebanon	88	11	0	0	100
	Morocco	33	51	3	13	100
	Palestinian terr.	36	41	6	17	100
	Tunisia	52	44	2	3	100

¹²³ ^ Interviews conducted with Muslims in five southern provinces only. See methodology for details.

جدول ۲: پاسخ جمعی از مسلمانان به اینکه سنی ها مسلمان تلقی می شوند؟
(Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life.2010)

		Q41c. Do you personally consider Sunnis to be Muslims, or not?				
		Yes	No	Never heard of group (VOL.)	DK/Ref.	Total
Southern-Eastern Europe	Albania	25	25	27	22	100
	Bosnia-Herz.	74	9	6	11	100
	Kosovo	51	11	9	29	100
	Russia	56	11	13	21	100
Central Asia	Azerbaijan	91	7	0	2	100
	Kazakhstan	42	16	23	19	100
	Kyrgyzstan	41	9	35	15	100
	Tajikistan	98	0	1	0	100
	Turkey	91	0	0	8	100
	Uzbekistan	23	5	37	35	100
Southeast Asia	Indonesia	42	30	16	12	100
	Malaysia	48	14	9	28	100
	Thailand [^]	94	0	1	5	100
South Asia	Afghanistan	99	1	0	0	100
	Bangladesh	97	3	0	1	100
	Pakistan	96	3	0	2	100
Middle East-North Africa	Egypt	100	0	0	0	100
	Iraq	99	1	0	0	100
	Jordan	100	0	0	0	100
	Lebanon	99	1	0	0	100
	Morocco	100	0	0	0	100
	Palestinian terr.	92	1	2	5	100
Tunisia	91	7	1	1	100	

۲-۱-۳- موانع اقتصادی

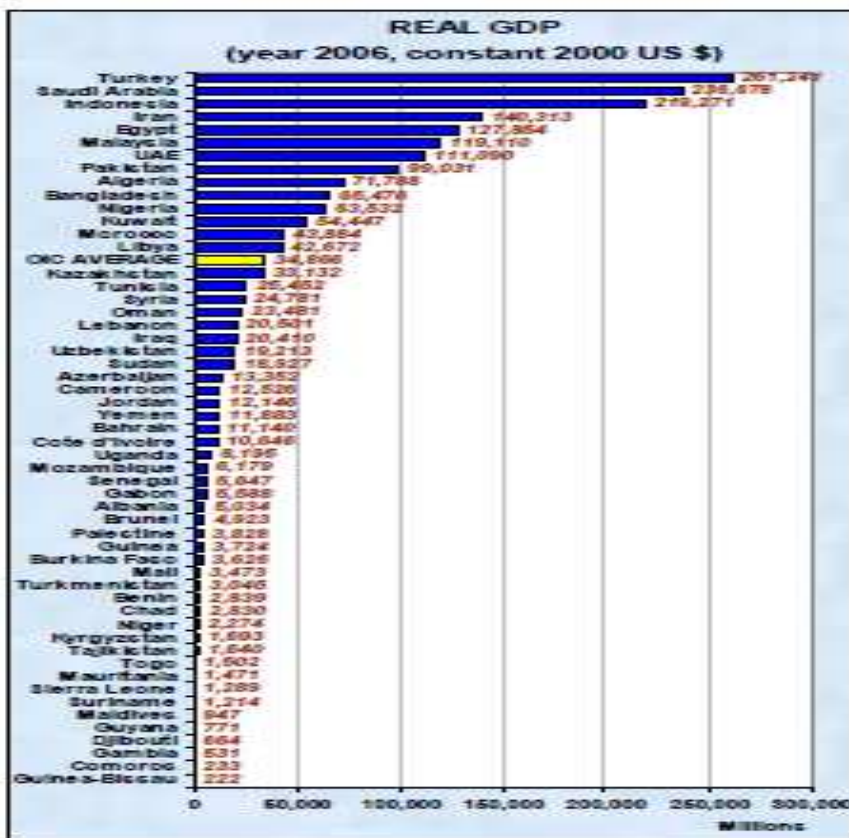
در زمینه اقتصادی لازم به یادآوری است که کشورهای اسلامی با وجود داشتن منابع اقتصادی گوناگون مانند نفت (سه چهارم کل ذخایر جهانی) و گاز طبیعی (یک دوم کل ذخایر بین‌المللی) و نیروی کار ارزان از بیماری توسعه‌نیافتگی رنج می‌برند. بررسی آمارهای رشد اقتصادی، جمعیت و تولید ناخالص سرانه کشورهای اسلامی و مقایسه آن با دیگر نقاط جهان وخامت اوضاع را در این کشورها نشان می‌دهد. برای مثال رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه بین سالهای ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۵، ۴/۶ درصد بوده در حالی که کشورهای اسلامی همین دوره تنها ۲/۴ درصد رشد نشان داده‌اند. از طرف دیگر رشد جمعیت در کشورهای اسلامی ۲/۹ درصد است. این بدان معناست که جمعیت این کشورها ظرف ۳۰ سال دو برابر خواهد شد، در حالی که جمعیت اروپا ظرف ۸۰ سال به دو برابر خواهد رسید. به علاوه بدهی خارجی کشورهای اسلامی از ۲۷۲ میلیارد دلار در سال ۱۹۸۶ به ۴۵۳ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۳ افزایش یافته که حدود ۱۷ درصد رشد نشان می‌دهد. این در حالی است که مجموعه بدهی‌های همه‌ی کشورهای در حال توسعه تنها ۳۰ درصد رشد را نشان می‌دهد. نکته‌ی دیگری که لازم به یادآوری، در حالیکه تولید ناخالص سرانه ۲۳ کشور صنعتی در سال ۱۹۹۳ معادل ۱۸۲۷۵ دلار بود، این رقم برای کشورهای اسلامی از ۸۶۳ دلار بالاتر نرفته است. به علاوه محصولات کشاورزی و مواد خام ۹۵ درصد صادرات و محصولات ساخته شده‌ی صنعتی ۶۸ درصد واردات این کشورها را تشکیل می‌دهد (احمدی، ۱۳۷۶، : ۷۱۴) (مصفا، ۱۳۷۶، : ۸۱۴)

از آن گذشته ساختارهای اقتصادی کشورهای اسلامی بسیار ضعیف و شکننده است، سیاست‌های ارزی این کشورها بر پایه‌ی درستی واقع نشده و بازدهی نیروی کار در آنها بسیار پایین است. اقتصادهای آنها بیشتر دولتی است، ریخت و پاش در آنها فراوان و فساد مالی زیاد است، اقتصادها مکمل نیستند و معمولاً تک محصولی‌اند. بنابراین مسأله اصلی که این کشورها با آن روبرو هستند، بازسازی ساختارهای اقتصادی و همکاری گسترده اقتصادی بین آنهاست تا بتوانند امکانات زندگی بهتری برای شهروندانشان فراهم کنند.

- ناهمگونی اقتصادی: با عنایت به اینکه همسویی و همگنی نسبی شرایط اقتصادی از جمله مؤلف‌های همگرایی تلقی می‌شود، ناهمگونی حاد شرایط اقتصادی میان کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی از جمله عوامل واگرایی است. در این رابطه شاخص‌های متعددی قابل ارزیابی است.

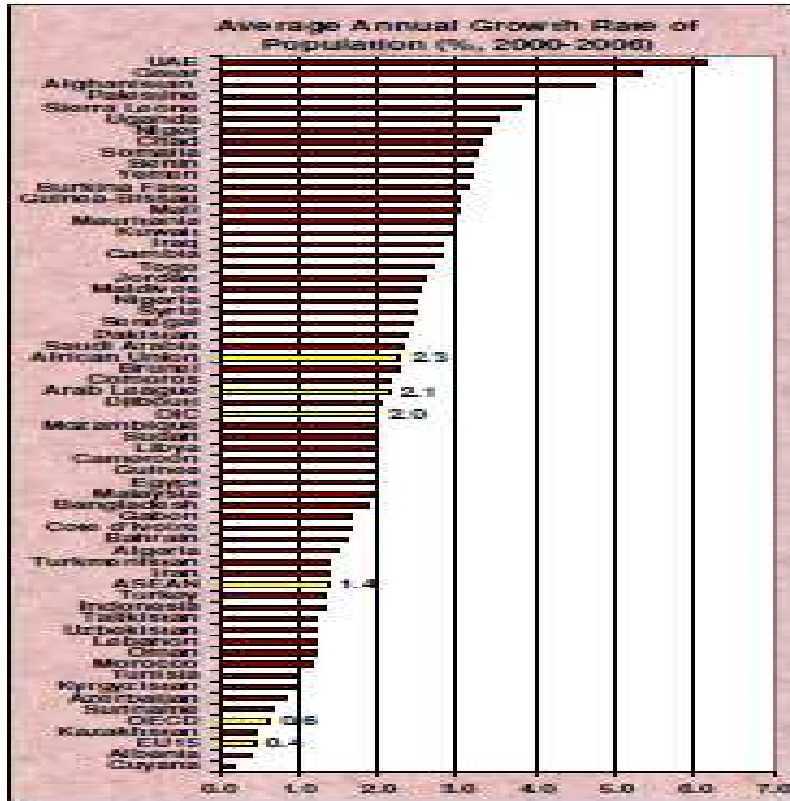
جدول اندازه اقتصاد کشورهای عضو کاملاً حاکی از تفاوت محسوس ساختار اقتصادی کشورهای عضو است. اندازه اقتصاد ۴۰ کشور عضو پائینتر از حد متوسط (خط زرد) مجموعه کشورهای عضو است.

نمودار ۱۱: اندازه اقتصاد کشورهای عضو سازمان طی سال ۲۰۰۶
 (http://www.sesric.org/imgs/news/Image/indicator_GDP_final.pdf.2006)

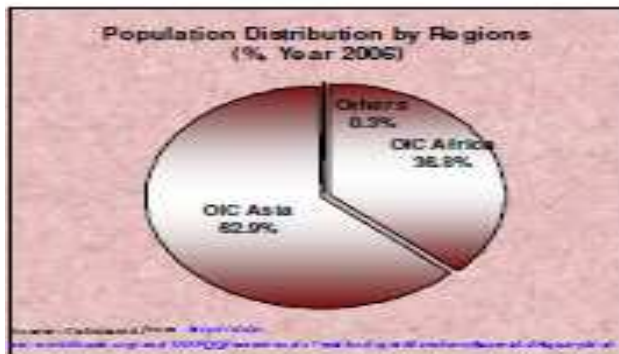

- تفاوت در نرخ رشد جمعیت: یکی از عوامل تفاوت محسوس کشورهای اسلامی، تفاوت چشمگیر تعداد جمعیت در این کشورهاست که شرایط اقتصادی متنوعی را برای آنها رقم زده است.

نمودار ۱۲: نرخ رشد جمعیت کشورهای عضو ۲۰۰۷
 (http://www.sesrtic.org/files/article/366.pdf.2007)

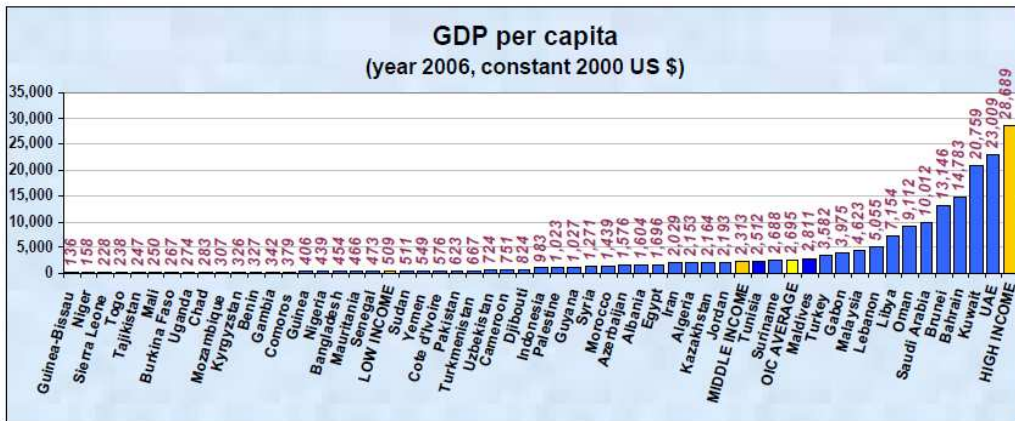

نمودار ۱۳: توزیع قاره ای جمعیت کشورهای عضو ۲۰۰۷
 (http://www.sesrtic.org/files/article/366.pdf.2007)

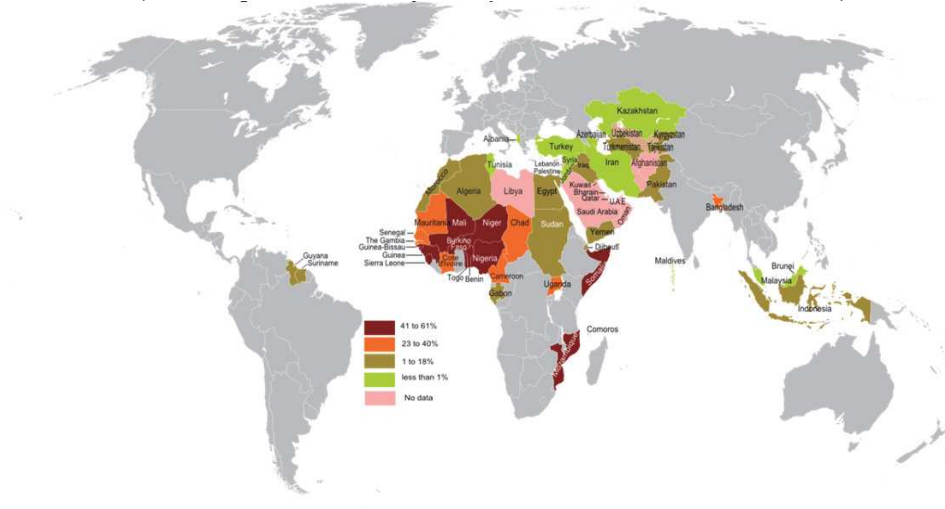
-تفاوت سرانه درآمد ناخالص ملی کشورهای عضو
بر اساس جدول شماره سرانه درآمد ناخالص ملی ۴۲ کشور از کشورهای عضو پائینتر از سطح
متوسط مجموعه کشورهای عضو است.

نمودار ۱۴: سرانه درآمد ناخالص ملی کشورهای عضو محاسبه ۲۰۰۶
(http://www.sesric.org/imgs/news/Image/indicator_GDP_final.pdf, 2006)

- شاخص فقر مطلق: بنا به شاخص بانک جهانی، شهروندانی که درآمد روزانه‌ی آنها حداکثر ۱ دلار و ۲۵ سنت باشد در شاخص فقر مطلق قرار میگیرند. بنا به ارزیابی سال ۲۰۰۵ نقشه شماره ۴، وضعیت تفاوت کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی را از نظر این شاخص ترسیم میسازد. همانطور که نقشه حکایت دارد بخش مهمی از کشورهای آفریقایی عضو، درصد بالای شهروند با وضعیت فقر مطلق دارند.

نقشه ۴: درصد فقر مطلق در کشورهای عضو،
(SESRIC, 2015. MEASUREMENT OF POVERTY IN OIC)

Source: World Bank, PovcalNet

جدول ۳: درصد شهروندان با وضعیت فقر مطلق در کشورهای عضو طی سال های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱

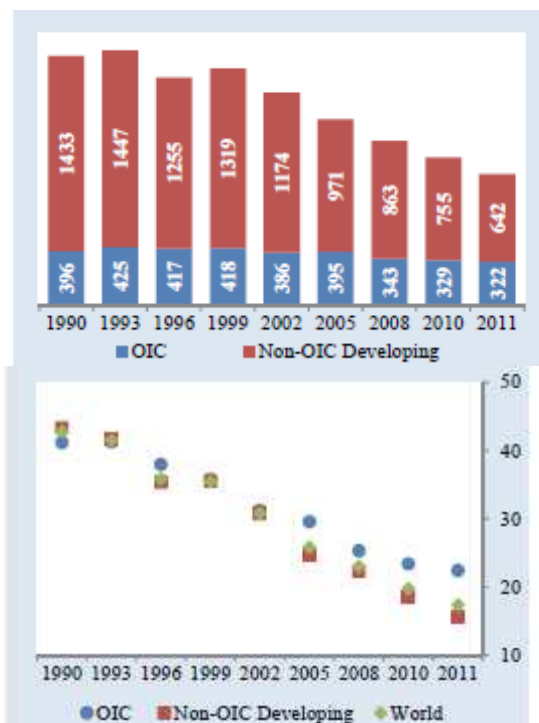
(SESRIC.2015. MEASUREMENT OF POVERTY IN OIC)

Country	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008	2010	2011
Afghanistan	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Albania	0.84	0.78	0.20	0.54	0.73	0.44	0.20	0.33	0.32
Algeria	5.78	7.02	7.38	7.86	4.97	3.32	2.54	1.27	1.20
Azerbaijan	20.09	11.83	22.45	11.07	0.02	0.00	0.31	0.56	0.31
Bahrain	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Bangladesh	68.70	62.91	60.91	60.35	54.65	50.47	46.35	43.25	39.57
Benin	57.61	56.51	55.25	51.43	47.63	49.02	49.83	48.92	51.61
Brunei	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Burkina Faso	72.27	70.61	70.60	63.87	55.06	46.39	43.97	41.55	40.80
Cameroon	35.11	45.87	47.43	31.95	25.05	26.42	27.12	25.71	24.94
Chad	67.68	72.95	71.39	70.81	63.94	37.60	40.01	35.28	36.52
Comoros	40.29	40.95	45.19	45.36	44.92	45.48	47.56	48.07	48.18
Cote d'Ivoire	18.26	26.47	23.39	28.96	29.66	99.06	35.04	34.03	37.31
Djibouti	24.86	24.37	23.76	22.43	18.83	15.33	12.06	10.52	10.20
Egypt	4.46	3.84	2.46	2.18	2.00	2.26	1.68	1.66	1.66
Gabon	3.85	4.05	3.43	4.65	6.03	6.09	6.02	6.29	5.39
Gambia	64.59	64.64	66.60	58.37	41.12	33.83	33.45	30.73	34.02
Guinea	93.28	73.59	63.01	59.91	56.18	47.26	38.52	41.59	41.28
Guinea-Bissau	42.23	65.33	50.20	60.20	48.90	53.90	49.09	50.19	48.65
Guyana	8.53	6.91	8.20	8.75	8.52	7.52	6.04	5.73	5.33
Indonesia	54.27	54.40	43.38	47.70	29.39	21.56	22.71	18.04	16.20
Iran	3.85	1.70	1.48	1.60	1.64	1.45	0.98	0.75	0.73
Iraq	13.44	13.01	12.43	11.13	7.71	5.02	3.53	2.48	3.68
Jordan	1.37	3.15	2.05	1.51	1.13	0.38	0.07	0.08	0.07
Kazakhstan	0.60	4.21	4.98	6.27	3.76	0.02	0.01	0.06	0.03
Kuwait	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Kyrgyzstan	4.78	18.61	31.10	32.56	29.74	19.91	5.50	6.02	5.11
Lebanon	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Libya	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Malaysia	1.74	1.22	0.82	2.01	1.22	0.37	0.00	0.00	0.00
Maldives	29.87	29.11	26.63	21.21	9.50	0.82	0.13	0.04	0.02
Mali	85.65	85.53	82.71	71.89	60.39	55.65	53.48	50.61	50.83
Mauritania	43.14	42.79	23.40	20.72	25.39	24.42	23.43	24.13	23.54
Morocco	5.00	5.83	4.88	6.73	5.60	3.50	2.10	1.75	1.81
Mozambique	82.32	82.82	80.59	77.08	75.24	69.34	60.71	58.32	54.62
Niger	66.33	75.75	74.27	65.59	58.65	51.25	42.06	40.34	40.81
Nigeria	57.58	63.15	68.65	69.98	64.05	62.11	62.24	62.03	60.08
Oman	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Pakistan	64.17	61.42	48.14	29.05	35.87	22.58	17.15	12.74	12.74
Palestine	0.59	0.59	0.59	0.57	0.28	0.47	0.38	0.08	0.08
Qatar	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Saudi Arabia	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Senegal	64.99	58.02	51.97	45.99	43.64	33.50	33.13	33.31	34.06
Sierra Leone	62.36	64.96	66.05	69.02	62.33	58.78	57.71	57.01	56.63
Somalia	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Sudan	50.78	45.01	42.66	37.17	31.46	26.73	19.97	19.51	17.21
Suriname	19.10	16.96	16.23	15.54	15.21	13.78	11.60	11.13	10.52
Tajikistan	1.05	21.94	72.05	50.08	36.74	18.34	9.17	6.33	6.04
Togo	48.10	62.93	51.28	48.12	54.03	53.87	53.89	53.22	52.46
Tunisia	5.86	6.22	5.64	3.13	2.02	1.38	0.86	0.74	0.71
Turkey	1.34	1.47	1.63	1.42	1.15	1.45	0.10	0.59	0.08
Turkmenistan	33.00	63.53	41.82	24.33	20.32	11.23	6.65	7.18	5.73
Uganda	70.74	70.06	63.01	59.43	56.57	52.95	41.44	37.20	36.95
UAE	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Uzbekistan	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Yemen	11.94	11.56	11.10	11.31	11.19	9.78	6.44	5.08	4.81

البته نمودار ۱۴ وضعیت کاهش تعداد افراد با وضعیت فقر مطلق را از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۱ در سطح کشورهای عضو سازمان و کشورهای در حال توسعه و جهان را ترسیم میسازد. بنا به آمار تعداد افراد با فقر مطلق از ۳۹۶ میلیون نفر در ۱۹۹۰ به ۳۲۲ میلیون در ۲۰۱۱ کاهش یافته است.

نمودار ۱۴: تعداد افراد با وضعیت فقر مطلق در کشورهای عضو، کشورهای در حال توسعه و جهان

(SESRIC.2015. MEASUREMENT OF POVERTY IN OIC)

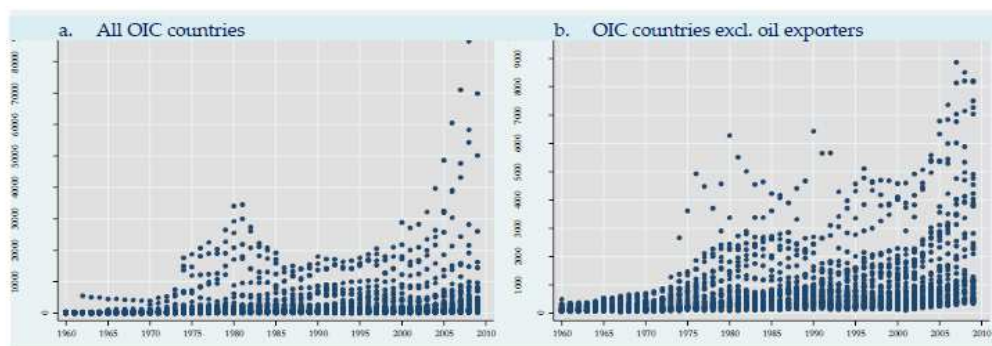

-تفاوت درآمد کشورهای عضو

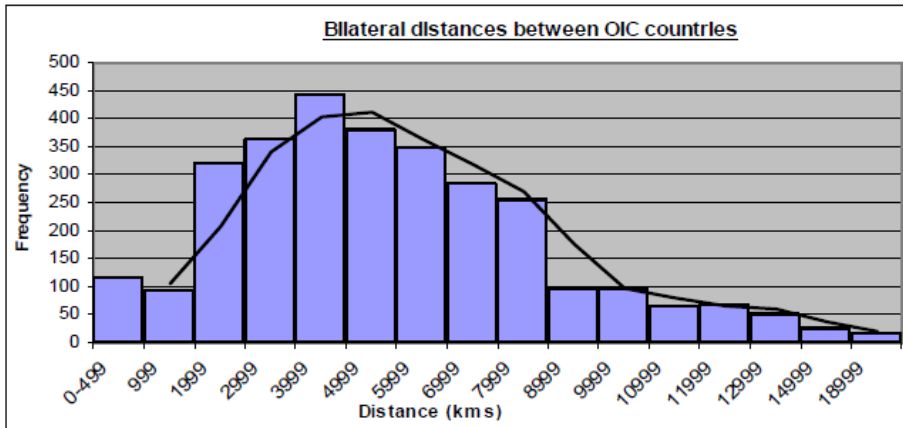
میزان درآمد کشورهای عضو طی سالهای ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰ نوسان زیادی نداشته است ولی یک خیزش در ۱۹۸۰ و از سال ۲۰۰۰ شدت زیاد داشته است. اختلاف درآمد میان کشورهای عضو که صادرات نفتی دارند نیز همین شرایط را دارد.

نمودار ۱۵: اختلاف درآمد کشورهای اسلامی از ۱۹۶۰ تا ۲۰۱۰

(SESRIC.2012. Explaining Income Disparity)

کسراتی معتقد است فاصله جغرافیایی کشورهای سازمان از سطح مطلوب خیلی بیشتر است و این فاصله‌ی زیاد از جمله عوامل مانع ایجاد بازار مشترک است. نمودار ۱۶: فاصله جغرافیایی کشورهای سازمان که از عوامل تجارت بین کشوری و ایجاد بازار مشترک است. (2006. Kasraie Esrafill)

بیشترین فاصله: ۱۸۵۴۱ کیلومتر

کمترین فاصله: ۸۶ کیلومتر

متوسط: ۵۰۰۰ کیلومتر

استاندارد مطلوب برای گسترش تجارت بین کشوری: ۳۰۰۰ کیلومتر

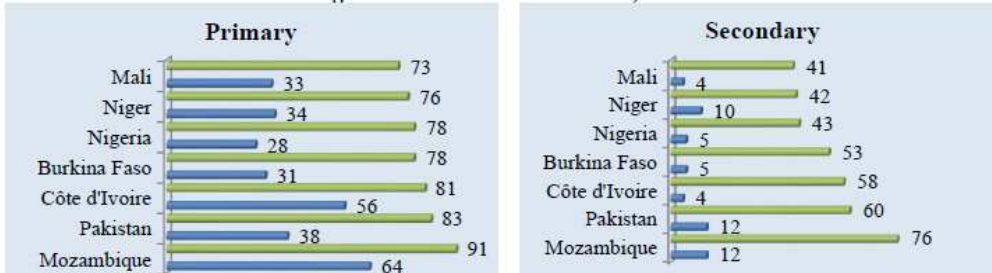
-تفاوت درصد بیسواد

شاخص درصد بیسواد از جمله موارد تفاوت در کشورهای عضو است. نمودار شماره ۱۶ وضعیت درصد ثبت نام در مدارس ابتدایی و متوسطه را در میان خانواده‌های متمول و فقیر تعدادی از کشورهای اسلامی اعم از آفریقایی و آسیایی (پاکستان) نشان می‌دهد. براساس نمودار سطح سواد آموزی در اقصای کم درآمد و حتی ثروتمند پاره‌ای از کشورهای عضو بوزه در سطح تحصیلات متوسطه پایین است.

نمودار ۱۷: درصد افراد ثبت نام شده در مدارس ابتدایی و متوسطه در پاره‌ای از کشورهای عضو، (SESRIC.2015. MEASUREMENT OF POVERTY IN OIC)

خط سبز: خانواده‌های متمول

خط آبی: خانواده‌های فقیر

۳-۱-۳- موانع اداری و سازمانی

- فقدان ضمانت‌های اجرایی برای مصوبات و قطعنامه‌های سازمان :

یکی از نقاط ضعف اساسی سازمان کنفرانس اسلامی، نبود ضمانت اجرا برای قطعنامه‌ها و مصوبات این سازمان است. به عبارت دیگر سازمان کنفرانس اسلامی مانند سازمان ملل متحد، ابزاری مانند شورای امنیت را در اختیار ندارد که قطعنامه‌های لازم‌الاجرای خود را به مرحله عمل برساند. سازمان کنفرانس اسلامی فاقد یک نهاد نظارتی قدرتمند است که بتواند در معادلات جهانی تایین کننده باشد.

یکی از مشکلات عمده سازمان این است که ماده و یا سازوکاری برای مجازات کشوری که مفاد اساسنامه را نقض میکند وجود ندارد (السید سلیم، ۱۳۷۶: ۲۳)

- فقدان روزآمدی ساختار و اهداف سازمان کنفرانس اسلامی

هم‌اکنون نزدیک به دو دهه از فروپاشی کمونیسم میگذرد و جهان با یک جانبه‌گرایی آمریکا روبه روده شده است. تروریسم به پدیده‌ی غالب جهان تبدیل شده است. رویدادی به نام ۱۱ سپتامبر جهان را به شکل دیگری درآورده است. به بهانه‌ی تروریسم قدرت‌های بزرگ به خود اجازه میدهند به هر جای دنیا لشکرکشی کنند. در تحت تاثیر نظریه جنگ تمدن‌ها لبه‌ی تیز جنگ با تروریسم به سوی جهان اسلام نشانه گرفته شده است. با این اوصاف سازمان کنفرانس اسلامی هنوز دارای ساختاری بسیار اولیه است و توانایی و آمادگی رویارویی برای پدیده‌های قرن ۲۱ را ندارد. این سازمان هنوز دارای ساختار ۴۰ سال پیش است و با این شرایط نمیتواند

با تبعات بعد از ۱۱ سپتامبر روبه رو شود و نیازمند تجدید نظر در ساختار و عملکرد آن می‌باشد.

تطبیق سازمان کنفرانس اسلامی با انتظارات جهان اسلام و همچنین تطبیق با تحولات نوین بین‌المللی، همراه با ارائه‌ی یک راهبرد مناسب، عرصه‌های مهمی هستند که ضرورت بازنگری و به روز رساندن اقدامات این سازمان برای تأمین منافع ۵/۱ میلیارد مسلمان را ضروری می‌سازد.

۴. جمع بندی

در مجموع به نظر میرسد عوامل و مؤلفه‌هایی که در سازمان همکاری اسلامی میتواند بستر همگرایی باشد همزمان زمینه‌ی واگرایی را نیز در بردارد.

از محورهای اصلی تشکیل و همگرایی در این سازمان عامل مذهب و دیانت مشترک اسلامی است. داشتن جمعیت قابل ملاحظه مسلمان از هر فرقه و گروه بستر اصلی شکل‌گیری این سازمان تلقی میگردد، ایجاد وحدت اسلامی و امت اسلامی از مفاد محوری منشور سازمان محسوب میشود. اما همزمان تفاسیر بسیار متفاوت و برخی متعارض از دیانت راستین اسلام عامل واگرایی و دوری کشورهای عضو از سیاست‌های یکدیگر میگردد. تأکید برحقانیت مطلق خود و انحراف سایر فرق از جوهره‌ی واقعی دیانت و تلاش برای حذف سایرین، نطفه‌ی تنش را متولد و دوری از سیاستهای وحدت‌طلبانه را موجب میشود.

اندیشه‌ی وحدت‌گرایی که نقطه تأکید سازمان در همکاری است به علت منافع و دیدگاه‌های متفاوت و متعارض اعضا کنار گذاشته میشود و در نتیجه قطبهای قدرت در سازمان بجای حرکت در مسیر گزینه‌های برد و منافع جمعی و مشترک، در مسیر تأکید بر منافع خاص کشوری و تحقق منویات انحصاری خود حرکت میکنند. به طور مثال تفاوت مواضع دولتهای عضو در موضوعات بهار عربی، ساز و کار مبارزه با اسرائیل، جنگ ایران و عراق و اخیراً پرونده هسته‌ای ایران شکاف جدی میان سیاستها و منویات دول عضو را آشکار میسازد.

تفاوت‌های اساسی در حوزه اقتصاد عامل مهمی است که روند همگرایی را کند و گاهی ناممکن میسازد. در چهارچوب نظریه کارکردگرایی باید میل به همگرایی ابتدا از سوی بخشهای مستقل اقتصادی، تجاری و صنعتی آغاز و سپس به حوزه سیاست تسری کند که چنین شرایطی در اقتصاد کشورهای اسلامی چون اغلب ماهیت دولتی دارند، بسیار بعید به نظر میرسد.

رژیمهای صوری دول عضو در اجلاسهای سران در زمینه‌ی وحدت جهان اسلام، بستر وحدت را مهیا نمیکند بلکه باید اراده بسیار قویتر در میان باشد. ایده وحدت واقعی ابتدا باید در مراجع اصلی تأییرگذار در هر یک از کشورهای اسلامی تقویت شود. حوزه‌ها و مراجع دینی باید پیشگام باشند، رؤسای دول باید تحمل واگذاری بخشی از حاکمیت را به نهادهای مشترک

تجربه کنند و نخبگان سیاسی و فرهنگی باید بر اساس واقعیتها ریشه‌های تفاوتها را دیده و راه حل منصفانه ارائه دهند. تن دادن به برنامه‌های اقتصادی و تجاری مشترک باید از مبدأ دولتها آغاز شود. در کشورهای اسلامی هنوز نهادهای جامعه مدنی شکل نگرفته تا این نهادها ماهیت پیشگام داشته باشند.

کتابنامه

الف - فارسی

۱. احمدی، کورش، (۱۳۹۰)، سازمان کنفرانس اسلامی در شرایط جدید بین‌المللی، سیاست خارجی ش ۳.
۲. جهان بین، اسماعیل و محمد جلال حیدری، (۱۳۹۳). سازمان همکاری اسلامی، بررسی ناکامی‌ها با تاکید بر عوامل واگرایی، دو فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات تاریخی جهان اسلام. س ۲. ش ۲ بهار و تابستان ۱۳۹۳.
۳. السید سلیم، محمد و دیگران، (۱۳۷۶). سازمان کنفرانس اسلامی در جهان متغیر، حسن رضایی، تهران، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت خارجه.
۴. شوشتری، سید محمد جواد، (۱۳۸۳)، کاستی‌ها و بایسته‌های فرهنگی جهان اسلام، سازمان کنفرانس اسلامی، تهران، انتشارات امیر کبیر.
۵. کاظمی، سید علی اصغر، (۱۳۷۰). نظریه همگرایی در روابط بین‌المللی «تجربه جهان سوم»، تهران، چاپ پیک ایران.
۶. مصفا، نسرين، (۱۳۷۸). سازمان کنفرانس اسلامی و همکاری با سازمان ملل متحد، مجله سیاست خارجی، سال یازدهم، شماره ۳.
۷. نظر آهاری، رضا، (۱۳۷۶). سازمان کنفرانس اسلامی و زمینه‌های مثبت و منفی برای فعالیت آن در آینده. مجله سیاست خارجی، ویژه کنفرانس اسلامی، سال ۱۱.

ب - انگلیسی

8. Alpay. Savaş (2013). **Managing Disasters and Conflicts in OIC Countries** Sesric.
9. Bell. James.(2012). **The World's Muslims: Unity and Diversity**. Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life. . 1615 L St., NW, Suite 700 Washington, D.C. 20036-5610. August 2012. www.pewforum.org
© 2012 Pew Research Center
file:///E:/%D8%B9%D9%84%D9%84%20%D9%88%D8%A7%DA%AF%D8%B1%D8%A7%DB%8C%DB%8C%20%D8%AF%D8%B1%20OIC/the-worlds-muslims-full-report.pdf.
10. Chilcote Ronald.(1981) **Comparative Politics, the Search for a Paradigm**, Westiew Press, Boulder, Colorado, 1981.

11. Columbus Theodore and Wolfe James, (1990) Introduction to International Relations Power and Justice, Englewood Cliffs, New Jersey, 1990.

12. Dougherty James and Pfaltzgraff Robert, (1971). Contending Theories in International Relations, Philadelphia, J.B Lippincott Company.

13. Explaining Income Disparity among the OIC Member Countries OIC Outlook Series . February (2012). ORGANISATION OF ISLAMIC COOPERATION STATISTICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH AND TRAINING CENTRE FOR ISLAMIC COUNTRIES (SESRIC) Attar Sokak No: 4, 06700 GOP, Ankara, Turkey www.sesric.org

14. Kasraie Esrafill (2006). **Determining the Degree of Development of the OIC State Members, for Establishing a Common Market.** Iranian Economic Review, Vol.10, No.17, Fall 2006

15. .Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life.(2010). The World's Muslims: Unity and Diversity. Topline Survey Results. Data from Tolerance and Tension: Islam and Christianity in Sub-Saharan Africa, conducted in 2008-2009 and released in 2010

16. SESRIC (2015). Measurement of Poverty on OIC Member Countries. The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRIC). Kudüs Cad. No: 9, Diplomatik Site, 06450 Oran, Ankara – Turkey Internet www.sesric.org .E-mail pubs@sesric.org

17. OIC Outlook Series.(2012). The Parliaments of OIC Member Countries. February 2012. ORGANISATION OF ISLAMIC COOPERATION STATISTICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH AND TRAINING CENTRE FOR ISLAMIC COUNTRIES

ج - سایت های اینترنتی

18. <http://www.sesrtic.org/files/article/366.pdf>.(2007). POPULATION STRUCTURE of the OIC MEMBER COUNTRIES

19. OIC. http://www.oic-oci.org/oicv2/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en Accessible on 12 July 2015

20. http://www.sesric.org/imgs/news/Image/indicator_GDP_final.pdf. 2006. THE SIZE of the ECONOMY in OIC MEMBER COUNTRIES. Accessible on 12 July 2015

21. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Islam_attitudes.png. Accessible on 12 July 2015

22. <https://images.search.yahoo.com/images/> 2011. Accessible on 12 July 2015

23. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/Madhab_Map2a.png. Accessible on 12 July 2015